

УДК 331.2

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ЗАРОБІТНА ПЛАТА»

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE EARNING CATEGORY OF «WAGE»

КОЦОВСЬКА Ю.М.*

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

У статті розглянуто соціально-економічну категорію «заробітна плата». Проведено дослідження історичного розвитку даної категорії. Проблема формування заробітної плати завжди була і буде актуальною як в Україні так і в світі. Тому цій темі присвячено багато досліджень як вітчизняних так і зарубіжних науковців. Увага науковців приділяється вивченню основних чинників, що впливають на величину заробітної плати, та пошуку оптимального рівня заробітної плати.

Ключові слова: заробітна плата, дохід, вартість.

The article deals with the socio-economic category of «wages». The historical development of this category has been conducted. The problem of wage formation has always been and will be urgent both in Ukraine and in the world. Therefore, this topic is devoted to a great deal of research by both domestic and foreign scientists. The attention of scientists is paid to the study of the main factors affecting the amount of wages and finding the optimal level of wages.

Key words: salary, income, cost.

Постановка проблеми у загальному вигляді. При розгляді стану соціально-економічного розвитку країни, робимо висновок, що важливою проблемою завжди була і є та, що пов'язана з досягненням суспільно прийнятних рівня, структури і диференціації трудових доходів працюючих.

В Україні досить актуальною існує проблема реформування й підвищення заробітної плати в усіх галузях і видах економічної діяльності. Впродовж останніх років актуальним є уявлення про формування оновленого створення і застосування на практиці ефективної системи оплати праці персоналу підприємств та організацій. Саме тому важливим є аналіз та оцінка стану і тенденцій заробітної плати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічним питанням оплати праці присвячена низка робіт таких учених, як О.А. Бугуцький, С.В. Васильчак, М.Х. Вдовиченко, В.В. Вітвіцький, В.С. Дієсперов, М.П. Керженцев, І.І. Лукінов, А.В. Македонський, М.І. Нижній, Д.О. Онищенко, В.К. Терещенко, О.В. Шкільов, В.В. Юрчишин та інші. Проте, у ринкових умовах залишаються багато питань, що стосуються удосконалення системи матеріального стимулювання, недостатньо розкритими тому вони потребують подальшого вивчення як в теоретико-методичному так і прикладному плані.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в узагальненні теоретичних поглядів на сутність оплати праці та розкриття основних їх функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним інструментом реалізації соціального захисту працюючих є заробітна плата. Ефективність праці та результати праці залежать від її раціональної організації. Згідно з Законом України «Про оплату праці», заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [1].

Сутність поняття «заробітна плата» є багатосторонньою, розглядати її потрібно з різних аспектів. Заробітна плата є основним джерелом доходу населення.

* Науковий керівник – Бурак І.О., к.е.н.

Разом з еволюцією економічної думки у суспільстві розвивалося поняття «оплата праці». Погляди учених на сутність економічної категорії «заробітна плата» формувалися в процесі еволюції економічної думки.

Теоретичні основи концепції розуміння заробітної плати як ціни праці розробили А. Сміт і Д. Рікардо. А. Сміт вважав, що в основі ціни праці лежить вартість засобів існування, необхідних для життя працівників і членів їх сімей. Тобто, заробітна плата зводилась до вартості робочої сили. За цією концепцією величина заробітної плати та динаміка формуються під впливом ринкових факторів і в першу чергу співвідношенням попиту та пропозиції. На думку А. Сміта, завдяки «економічній людині» і вільному ринку можна забезпечити населенню багатий дохід або засоби існування, а точніше – надати народу можливості їх видобутку. Учений вперше розглянув найманого працівника як власника рівних прав бути багатим та одночасно як носія вартості своєї робочої сили на необхідному для її відтворення рівні. Однак А. Сміт попереджував, що шгучне зростання заробітної плати веде до підвищення попиту і ціни товарів. У подальшому зростання заробітної плати має тенденцію до зменшення споживання, що пригнічує економіку [2, с. 133-153].

Сен-Симон і Шарль Фур'є уявляли майбутнє суспільства, у якому є приватна власність, але при цьому посилюється роль трудового колективу, діють справедливі розподільчі відносини, зростає значущість заробітної плати і трудового доходу, як ціни робочої сили на рівні її розширеного відтворення. Саме справедливий розподіл знов створеної вартості на їх думку є основою соціально-трудова відносин у соціально орієнтованому суспільстві майбутнього.

Наукові погляди Р. Оуена базуються на трудовій теорії вартості Д. Рікардо, коли обмін товарів здійснюється за працею. «Природною ціною праці, – писав Д. Рікардо, – є та, яка необхідна, щоб робітники мали можливість існувати і продовжувати свій рід без збільшення або зменшення їхньої кількості» [3, с. 454]. Англійські економісти-теоретики першої половини ХІХ ст., серед яких були Дж. Мілль, Дж. Мак-Куллох, Т. Тук, Р. Торренс, поділяли погляди Д. Рікардо.

Р. Оуен вважав, що при капіталізмі відбувається порушення принципу справедливості в законі вартості тому, що найманий працівник не одержує у повному обсязі частку своєї знову створеної вартості. Утопісти вважали, що це є причиною гальмування соціалізації суспільних відносин.

Теорія лімітованого фонду заробітної плати сформульована Мак-Куллохом і Дж. Ст. Миллем, а ще раніше – Т. Мальтусом, який чітко визначив, що не може розглядати заробітну плату як цінність тільки за власним розсудом роботодавця. Йому належить висловлювання: «ніхто так гаряче, як я, не бажає підвищення дійсної плати за працю, котра виражається кількістю продуктів споживання, а не вимушеним підвищенням номінальної ціни праці, тобто підвищенням грошової зарплати [4, с. 35].

У середині ХІХ ст. теорію заробітної плати, як мінімуму засобів існування, підтримував А. Тюрго, а Ф. Лассаль назвав її теорією залізного закону заробітної плати [5, с. 404]. Визначаючи сутність і розмір заробітної плати працівника А. Тюрго погоджувався з В. Петті та Ф. Кене і вважав, що заробітна плата є результатом «від продажу своєї праці іншим» і що вона «обмежена необхідним мінімумом для його існування... тим, що йому безумовно необхідно для підтримання життя» [4, с. 223].

Сучасна неокласична політична економія вважає, що «...заробітна плата, або ставка заробітної плати, – це ціна, яку платять за використання праці» [6, с. 156]. Також існує думка, що «заробітна плата – це ціна, що виплачується за використання праці. Вона, як економічна категорія розвинутих товарноринкових відносин, виражає вартість товару робоча сила і оплату за працю, за витрати її результати її, що визнані ринком» [7, с. 235]. Одночасно багато теоретиків-економістів вважає, що вихідним положенням при з'ясуванні сутності заробітної плати є грошовий вираз життєвих благ, які забезпечують нормальні умови для відтворення робочої сили, тобто дають змогу підтримувати стан постійної працездатності працівників та, певним чином, утримувати членів їх сімей [8, с. 180].

Отже, заробітна плата — це економічна категорія, яка найповніше відображає рівень життя суспільства та його соціально-економічне становище. Відмінності у визначеннях сутності заробітної плати обумовлені специфікою соціально-трудова і соціально-економічних відносин на кожному етапі розвитку суспільства.

Література.

1. Закон України «Про оплату праці». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст. 121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80/>
2. **Смит А.** Исследование о природе и причинах богатств народов (книги I–III) / Адам Смит. – М. : Наука, 1992. – 572 с.
3. **Рикардо Д.** Начала политической экономии / Давид Рикардо. – М. : ЭКСМОПРЕСС, 2000. – 454 с.
4. Політична економія: [навчальний посібник] / **Г.А. Оганян, В.О. Паламарчук, А.П. Румянцев** та ін.; за заг. ред. **Г.А. Оганяна**. – К. : МАУПІ, 2003. – 520 с.
5. **Мочерний С.В.** Політична економія: [навчальний посібник] / **С.В. Мочерний**. – К. : ЗнанняПрес, 2002. – 687 с.
6. **Макконнелл К.Р.** Экономикс: принципы, проблемы и политика. – Т. 2. / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. – Таллин, 1993. – 400 с.
7. Політична економія: [навчальний посібник] / **К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв** та ін.; за ред. д-ра екон. наук, **К.Т. Кривенка**. – [Вид. 2-ге, без змін.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 508 с.
8. **Беляєв О.О.** Політична економія: [навчальний посібник] / **О.О. Беляєв, А.С. Бебело**. – К. : КНЕУ, 2001. – 328 с.

УДК 658.152

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

COST OPTIMIZATION AS A FACTOR IN INCREASING ITS COMPETITIVENESS

КРАВЧЕНКО Д.О., студент*
Сумський державний університет

В статті розглянуто суть та значення системи управління витратами. Проаналізовано основні функції системи управління витратами підприємства. Наведено основні методи лінійного програмування, що використовуються для формалізації оптимізації витрат. Визначено основні програмні продукти, які можна використовувати для розв'язання задач лінійного програмування з метою оптимізації витрат.

Ключові слова: витрати, витрати виробництва, управління витратами, оптимізація витрат, лінійне програмування, конкурентоспроможність підприємств.

The article deals with the essence and importance of the cost management system. The basic functions of the enterprise cost management system are analyzed. The basic linear programming methods used to formalize cost optimization are outlined. Basic software products that can be used to solve linear programming tasks for cost optimization are identified.

Key words: costs, production costs, cost management, cost optimization, linear programming, enterprise competitiveness.

* Науковий керівник – Кравченко О.В., к.е.н., доцент